ئەرکێک لە یادی 104 ساڵەی تاوانی کۆمەڵکوژی ئەرمەنییەکاندا ...عەلی مەحمود محەمەد

ئەرکێک لە یادی 104 ساڵەی تاوانی کۆمەڵکوژی خوشک و برا ئەرمەنییەکاندا

رێگات بکەوێتە مۆنمەنتی جینۆسایدی ئەرمەنەکان لە شاری یەریڤانی پایتەختی ئەرمینا, تەزییە لە وێنەی سەرۆک عەشیرەتە کوردەکان بەشێوەی دڕندە دەردەکەون یان وێنا کراون کە بەشدار بوونە لە جینۆسایدکردنیان, ئەم وێنانە بونەتە بەشێک لە زاکیرەی ئەو گەلە, وێنەی دەرەبەگ و سەرۆک خێڵ و شێخە کوردەکان کە هیچ پەیوەندییەکان بە خەڵکە عامییەکەوە نییە, ئەم زاکیرە رەشە بە سانایی ناسڕدرێتەوە, بە دیدار و مجامەلەی کاتی دوژمنەکەم دەستمە کۆتایی نایات, لەبەردەم هەڵوێستدا رامان دەگرێت, لە بەرامبەردا نابێت تا کۆتایی سەرمان لە ژێر لمدا بشارینەوە لە ترسی هەڵوێست دەربڕین, باجی دڕندەیی و تاڵان و بڕەی ئەو ئاغاو دەرەبەگ و سەرۆک خێڵانە دەبێت عامیەی خەڵک بیداتەوە, پێویستە هەنگاو بنێین بۆ سڕینەوەی شوێنەوارەکان رابردوو, ئەوەش دانانە بە راستیەکان وەک ئەوەی لە حەقیقەتدا هەیە نەک وەک ئەوەی دەمانەوێت و پینەو پەڕۆی بکەین, یاخود ناسیۆنالستە توندڕەوەکانی ئەوان دەیانەوێت بیسەپێنن, یان ئەوەی ناسیۆنالستەکان هەردوولا کردویانە بە مەیدانی شەڕی موقەدەسە پوچەکانیان, دەبێت رێگا لە ناسیۆنالیزمی هەردوولا بگرین نەوت بە ئاگری رابردوودا بکەن, ئەوان لە پاڵ تورکیا سەرۆک عەشیرەتە کوردەکانی باکور و سەرۆک عەشیرەتە عەرەبەکانی سوریا بە هاوبەشی تاوان دەزانن، ئەدی ئێمە وەڵاممان چییە لە کاتێکدا وێنەو دۆکۆمەنتەکانی ئەوکات ئامادەن.

نکۆڵیکردن بەخۆی درێژەدانە بە تاوان, رێگە گرتنە لە سارێژ بوونی بیرینەکانی رابردوو, درێژەدانە بە شەڕی باوباپیران بە نەوەی نوێ, گەلی کورد بەرپرسیارێتی یاسایی هەڵناگرێت بەرامبەر بە تاوانی جینۆسایدی ئەرمەنەکان, بەڵام دەبێت بەرپرسیارێتی تاوانی هەندێک لە هاووڵاتیانی بگرێتە ئەستۆ, کە هاوکاری سوپای عوسمانی بوونە لە

تاوانەکە, دەبێت دان بە حەقیقەتی یاسایی تاوانەکە بنێت وەک چۆن ئەمە داوادەکەین کێیسەکانی جینۆسایدمان بە جیهان بناسرێت, پێویستە لە بری ئەو کوردە خۆفرۆشانەی بەشدار بوونە لە تاوانەکە بەرپرسیارێتی ئەخلاقی هەڵبگرێت, دەبێت جێگاو ڕێگای مرۆڤەکان لە مێژوودا وەک خۆی نیشان بدرێت, ئیتر سەردەمی بە پیرۆزکردنی پاشا کۆرەکان بە کۆتا گەیشتووە, ئێستا سەردەمی دادگاییەکانی تاوانەکانی رابردوو و داوای لێبوردنکردنە لە دڕندەییەکان نەوەکان پێشوو.

نابێت هاشا لە بەشداری هەندێک لە سەرۆک عەشیرەتە کوردەکان بکرێت لە تاوانەکە, کە هەندێکیان تاوانی قێزەونیان ئەنجامداوە وەک بەشێک لە سوارەی حەمیدیە, بەڵام بەشێوەی سستماتیک وەک بڕیاردەر کوردەکان بەشداریان نەکردووە لە تاوانەکە, چونکە دەوڵەتیان نەبووە و بڕیار لای ئەوانەوە دەرنەچووە, ئەوەی کراوە وەک نۆکەری بووە و هاوبەشی تاوانە, یاخود لە ژێر کاریگەری بیری ئاینیدا وەک بەشێک لە خەلافەت ئەنجامدراوە, بۆیە پێویستە تاک لایەنە نابێت سەیری روداوەکان بکرێت, نابێت هەڵوەستی ناسیۆنالزمە راستگەراکانی پۆڵەندا و فەرەنساو …هتد دوبارە بکرێتەوە, لە کاتێکدا خۆمان قوربانی جینۆسایدین, دامەزرێنەری بەرەی نیشتمانی فەرەنسی ئینکاری هۆلۆکۆست دەکات,د ەڵێت بە بەشێک لە وردەکاری جەنگی جیهانی دووەمی دەزانین, تەنانەت لە یاداشتەکانی بە توندی داکۆکی لە فلیپ بیتان سەرۆکی حکومەتی فیشی پاشکۆی هیتلەر دەکات لە فەرەنسا, حکومەتی راستگەرای پۆڵەنداش بڕیاری 3 ساڵ زیندانی بە ئەوانە دەرکردووە کە هەندێک لە هاوکارانی پۆڵەندی نازیەکان بە هاوبەش دادەنێن لە تاوانی هۆلۆکۆست, ئەمەش وەک داکۆکیکردن لە کەرامەتی نیشتمانی دەزانن, ئەمە بەخۆی نکۆڵی تاوانی هاوبەشانی نازییەکانە و داکۆکیە لە هاوبەشانی تاوانەکانی نازیەت, دەسەڵاتی شاری سربرنیتشا بەرزترین ڕێز لە لێنانی بەخشی بە میلوارد دودیک سەرۆک ئەرکانی سوپای بۆسنە کە نکۆڵی کۆمەڵکوژی سربرنیتشا دەکات, ناسیۆنالیزم ئەمەی دەوڵەت, لە کوردستانیش بهانە بە تاوانەکانی پاشای کۆرە دەهێنرێتەوە بەرامبەر بە ئێزیدییەکان , تاوان لە چ ژینگەو بەهانەیەک ئەنجام بدرێت تاوانە, دادپەروەری مامەڵە لە گەڵ ئەنجامەکان دەکان نەک بهانەکان.
نکۆڵیکردنی تاوان, بەخۆی درێژە دانە بە تاوان بەشێوەی نەرم, مرۆڤایەتی ڕۆژ لە دوای ڕۆژ دەگات بە حەقیقەتەکانی رابردوو, سەردەمی شاردنەوەی زانیاری و حەقیقەتەکان بەسەر چووە, پیرۆز کردنی دڕندەیی لە هیچ چوارچێوەیەک ئاینی یان ناسیۆنالستی جێگای

نەماوە, بۆیە ڕۆژێك زووتر دان نان بە حەقیقەت , ئارام بەخشترەو جوانکردنی سیمای گەلە, کریس ئەندەرسن سەرنووسەری گۆقاری وایەرد رایگەیاند “زانیاریی زۆرو زەبەنەکان لە سەردەمی ئەنتەرنێت, هەموو راستیەکان ئاشکرا دەکات, پێویست بە زانست و تیۆری ناکات”, بۆیە نکۆڵی کردن وەك سەرکردنە ژێر لمە لە سەردەمی ئەنتەرنێت و زانیارییە بێکۆتاکاندا.

نەتەوەپەرستی و ئاین پەرستی چاوی مرۆڤەکان لە ئاست دانان بە راستیەکان و حەقیقەتی مێژویی کوێر دەکات, مرۆڤایەتی لە بیرکردنەوەدا دەکوژێت , هەڵوەدای پاکیزەیی نەتەوەو ئاینە, بۆیە بە نەنگی دەزانێت دان بە ناشرینیەکان رابردوودا بنێت, با ئەمەش نەکەوینە داوی ناسیۆنالیزمی تورك موتوربە کراو بە ئاینەوە, سەیری هەڵوەستە شەرمەزارییەکانیان بکەن نەك لە شاری قۆنیای بگرە لە لاهای و برۆکسل,لە 2ی حوزەیرانی دا2016, بۆندستاغی ئەڵمانیا دانی نا بە تاوانی جینۆسایدی ئەرمەنەکان, پێشتریش بەلجیکا هەمان هەنگاوی نابوو, ئەوەی لای من گرنگە لە پرسەی دان نان بە تاوانی جینۆسایدی ئەرمەنەکان لە پەرلەمانی ئەڵمانیا و بەلجیکا, بۆچونی دوو پەرلەمانتاری تورکە لە پەرلەمانی ناوەندی ئەڵمانیاو پەرلەمانی هەرێمی برۆکسل لە بەلجیکا, هەردووك بە پاشناوی ئۆزدەمیر ناوەکانیان هاتووە, یەکیان پیاو چەپی ژینگە پارێز و ئەوی دیکە ژنی حیجاب لەسەر نەتەوەیی ئیسلامی, هەردوکیان لە دایك بووی دەرەوەی تورکیا و پەروەردەی ژینگەی رۆژئاوا, ئەم دوو ئۆزدەمیرە بە دوو هەڵوەستی پێچەوانە سەبارەت بە دۆسیەی جینۆسایدی ئەرمەن دەناسرێنەوە, یەکیان پێشەنگ لە بواری ناساندنی, بیرکردنەوە یەکی مرۆڤدۆستانەی ئەنتەرناسیۆنالستانە, ئەوی دیکە سەرسەخت لە ئاست رەتکردنەوەی حەقیقەتەکان, بە بۆچونی ئاینی و ناسیۆنالیزمەوە لە ئاست ئەو هەموو وێنە پڕ تاوانە قێزەون و ئەسك و پروسکە هەڵوەست وەردەگرێت, چاو دادەخات و کاروانی قوربانییەکان نابینێت.

جیم ئۆزدەمیر لە دایك بووی 21ی دیسەمبەری 1965ی شاری باد ئۆراخی ئەڵمانیا, بنەچە چەرکەسی تورکیا, سەرۆکی لیستی سەوزەکان لە پەرلەمانی ئەڵمانیا, کە پێشتر لە ساڵی 2007 بە پێی بڕگەی 301ی دەستوری تورکیا سزا درابوو, بە تاوانی پێشێلکردنی (یاسای سوکایەتی بە ناسنامەی تورکی) بە پێی یاساکە تاوانە دان بە کۆمەڵکوژی لە تورکیا بنرێت وەك ئەوەی لە پێشەندای ناو یەکێتی ئەوروپا پەسەندکرا, ج ئۆزدەمیرو و چەند پەرلەمانتارێکی پارتەکەی

تۆمەتبارکران بە پێشێلکردنی ئەو بڕگەیە لە دەستوری وڵات, بەهۆی هەڵوێستیانەوە لە سەر دۆزی ئەرمەن و عەلەویەکان کە هەیانبوو, کە پێشتر بەهەمان تاوان و پێشێلکردنی هەمان بڕگەی دەستوری تورکیا نووسەری گەورەی ئەرمەنی هرانت دینك سزا دراو دواتر تیرۆر کرا, هاوکات رۆمانووسی ناسراو ئۆرهان بامۆك هەڵگری خەباتی نۆبڵی ئەدەب بەهەمان بڕگەی دەستور سزادراوە, واتا ئەوەی جیناتی مر□قبوونی هەڵگرتبێت دەبێت سزاکەی بخوات, ج ئۆزدەمیر پارتەکەی بە بۆنەی یادی 101 ساڵەی وەبیرهێنانەوەی تاوانەکەوە لە 24ی نیسانی 2016 دا, پرۆژەی ناساندنی تاوانی کۆمەڵکوژی ئەرمەنیەکانی لە تورکیا بە جینۆساید پێشکەش بە پەرلەمانی ئەڵمانیا کرد, لە رۆژانی پێش دەنگدانەکە جیم ئۆزدەمیر بەهۆی هەڵوێستە شێلگیرانەکەیەوە لەسەر دۆسیەکە, دەکەوێتە بەر هەڕەشەی تورکە ئیسلامی و ناسیۆنالیستەکان, لێ گوێی نەدا بە هەڕەشەکان لە وتەکەیدا لە پەرلەمان لە چرکە ساتی پێش دەنگدانەکە وتی: (80-90%ی سەرجەم هاووڵاتیانی ئەرمەن, 98%ی پیاوانیان,100%ی پیاوانی ئاینیان لەناو براون لەو تاوانە) هاوکات لە بەشێکی دیکە لێدوانەکەی هەمان رۆژی لە پەرلەمانی ئەڵمانیا وتی: هەموو ئەو تاوانانەی ئەڵمانیا بەرامبەر بە گەلانی ئەوروپا ئەنجامی داوە دەبێت بە جینۆساید بناسرێت , ج ئۆزدەمیر لە درێژەی بۆچونەکەیدا رایگەیاند گرنگە دان بە رابردوومان‌دا بنێن, نابێت تورکیا شانازی بە رابردووی خۆیەوە بکات, دەبێت رابردوو قەبوڵ بکرێت وەك خۆی.

تەواو دژ بەم هەڵوێستە ئەخلاقیانەیەی ج ئۆزدەمیر بەرامبەر بە کۆمەڵکوژی گەلێك کە گەلەکەی خۆی ئەنجامی داوە, خاتوو ئۆزدەمیر لە دایك بووی 7ی دیسەمبەری 1982 ی شاریب□کی بەلجیکا, یەکەم پەرلەمانتاری حیجاب لەسەرە لە ئەوروپا, پەرلەمانتار لە پەرلەمانی هەرێمی برۆکسل لەسەر لیستی پارتی ناوەندی دیموکراسی مر□قایەتی CDH, هەڵوێستێکی دژ بە هەڵوێستەکەی ج ئۆزدەمیر وەردگرێت, نکۆڵی تەواو لە بوونی تاوانەکە دەکات, ئەو لە یادی 100 ساڵەی ئەم تاوانە قێزەونەدا, لە بەرامبەر ئەوەی رەتی کردەوە وەڵام بە پرسیارەکانی کەناڵی ئاڕ تی ئێڵ ی تایبەت بداتەوە سەبارەت بە پرسی جینۆسایدی ئەرمەنەکان لە تورکیا, لە بەرواری 29ی ئایاری 2015 لە پارتەکەی دەرکرا, ئەمەش روداوێکی گرنگ و هەنگاوێکی ئەخلاقیانەی گرنگ بوو, لیژنەی ئەخلاقی پارتی ناوبراو نای.

هاوکات لە بەرواری 24ی نیسانی 2015 کە یادی 100 ساڵەی تاوانی کۆمەڵکوژی ئەرمەنەکان بوو, 6 پەرلەمانتاری بەلجیکی بە ڕەگەز تورك ئەو رۆژە ئامادی پەرلەمان نەبوون, بۆ ئەوەی بەشداری نەکەن لەو

خولەکە بێدەنگیەی لە پەرلەمانی بەلجیکا راگەیەنرا بۆ گیانی پاکی قوربانیانی ئەرمەنی لە یاداوەری 100 ساڵەی تاوانەکە، بۆیە خۆیان دزییەوە، ئەمە چ کارێکی نا ئەخلاقیانەیە، سەیر کەن ئاین شەو رۆژ ئیدعای ئەخلاق دەکات، کەچی هەندێك جار دەبێتە فاکتەر بۆ کاری نا ئەخلاقانە.

بە دوای دەرکردنی خاتوو ماهینەر ئەزدەمیر لە پارتەکەی تورکە ئیسلامی و ناسیۆنالستەکان لە برۆکسل و ئەستەمبوڵ خۆپیشاندانی ناڕەزایەتیان بۆ پشتیوانیکردن لە هەڵوێستەکەی بەڕێوەبردو وەك قارەمان ناساندیان، زۆر لەو قارەمانانە کە پیرۆز کراون لەسەر هەڵوێستی شەرمنانە بە پیرۆز کراون لە مێژوودا، تەنانەت ئەردۆگان و کچەکەی سومەیە هاتنە سەرخەت بۆ توندی رەخنەیان لە دەرکردنی ناوبراو لە پارتی ناوەندی دیموکراسی مرۆڤایەتی CDH گرت، خۆپیشاندەران لەسەر لافیتەکانیان نوسیبویان ماهینەر ئەزدەمیر شەرەفمانە، شەرەف لای ئەوان داکۆکیکردنە لە دڕندەییەکانی رابردوو.

هەر لەم بارەیەوە رۆژی پێنج شەممە 22ی شوباتی 2018، پەرلەمانی هۆڵەندا بە زۆرینەی 142 دەنگ لە کۆی 150 دەنگ ، بڕیاری بە جینۆساید ناسینی کەیسی جینۆسایدی ئەرمەنی دا، هاوکات بڕیاری دا وەزارەتی دەرەوە 5 ساڵ جارێك بەشداری مەراسیمی ساڵوەگەڕی تاوانەکە بکات.
لە دەنگدانەکە 3 پەرلەمانتار دژ بە بڕیارەکە وەستانەوە، ئەوانیش هەر سێکیان بە رەگەز تورك بوون” Farid Azarkan, Tunahan Kuzu, Selçuk Öztürk” لە پارتی ” DENK “، ئەمە لە کاتێکدا پارتی ناوبراو خۆی بە چەپ و سۆسیال دیموکرات دەزانێت و لە 9ی فیبریوەری 2015 لە پارتی کاری هۆڵەندی جیابوەوە، ئەدی دەبێت هەڵوێستی ناسیۆنالست و ئیسلامیەکان چۆن بێت؟.

ساڵی 2015، 49 پەرلەمانتاری کورد، لەسەر پێشنیاری رێکخراوی کوردستان بۆ جینۆساید وەك دەستپێشخەرییەك، جینۆسایدی ئەرمەنی وەك جینۆساید ناسی، کە نامەکە دراوە بە چالاکوانانی بواری جینۆسایدی ئەرمەنی، وەك هەنگاوێکی سەرەتایی بۆ ساڕێژکردنی ئەو زامە قوڵەی هەندێك دەرەبەگ و سەرۆك عەشیرەتی کورد ئەنجامیان داوە، وەك بەشێك لە دەزگا سەرکوتکەرەکانی عوسمانی، هاوکات لە رۆژی سێشەمە 17ی یەنایەری 2018، پەرلەمانی ئەرمینیا دانی نا بە جینۆسایدی ئەزیدیەکان، دەکرێت ئەم هەنگاوانە بکرێنە سەرەتایەك بۆ دان نان بە حەقیقەتەکانی رابردوو و سارێژ کردنەوەی برینە قوڵەکان.

ئیتر ئەمە ئایا سەیری هەڵوێست لەسەر جینۆساید و تاوان بەرامبەر بە گەلان, وەك هەڵوێستی ئەخلاقانەی مرۆڤ دەستانە دەکەین, یان بەرچاو تەسکانە, لە روانگەی نەتەوەپەرستی و ئاینی و نکۆڵی کردن لە ناشرینیەکانی رابردوو تێی دەڕوانین, وەك ئەو سیاسی و رۆشنبیرانەی نەتەوە سەردەستەکان کە نکۆڵی لە حەقیقەتی تاوانەکانی دەوڵەتەکانیان دەکەن بەرامبەر گەلەکەمان, یان دەمانەوێت ببین بە ئیسماعیل بێشکچی و هادی عەلەوی و کازم حەبیب و ئەحمەد تورك…, یان باخچەلی و میشل عەفلەق…و نموونەکانیان, مێژوو پڕە لە هەڵوێستی بەشی دووەم, وەلێ داهاتوو بە نموونە دگمەنەکانی بەشی یەکەمە, لە کردنەوەی گرێکانی گرێ کوێرەکان مێژوو, زۆر لە مرۆڤە موقەدەسەکانی رابردوو وردو خاش دەکات, مرۆڤە پیرۆزەکانی رابردوو زۆریان وەك پاشای کۆرە لە ئاست گەورەیی تاوانی کۆمەڵکوژی ئێزیدیەکان لە پیرۆزی دادەماڵرێن و چاوەڕوانی دادگایی دەکەن, بۆیە با چاوەڕوان بین مێژووش خوێندنەوەی تازەی بۆ بکرێت و سەرلەنوێ بنوسرێتەوە, با ئەمەش بچینە پاڵ فەرەنسیەکان, وڵاتی فەیلەسوف و دەستپێشخەرە مێژوییەکان کە سبەی دەکەنە رۆژێکی نیشتمانی.